

FILOSOFIJOS ORIGINALUMAS IR ORIGINALUMAS FILOSOFIJOJE: LIETUVA IR PASAULIS*

Marius P. Šaulauskas

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 7617
El. paštas: marius.saulauskas@fsf.vu.lt

Metafilosofinių svarstymų smaigalyje pas mus visuomet buvo ir yra klausimas apie filosofijos specifišką. O pastarajame šimtmečiuje, kurį ženkliu ypač smarki filosofinių diskursų ir profesionaliųjų filosofų proliferacija, vienas šio bendrojo klausimo būdas tampa itin jautrus: o kiek gi esama originalumo – ir veikiausiai net ir vertės – vis didėjančioje filosofinių tekstų lavinoje? Pirma, straipsnyje teigiama, kad turime skirti filosofijos kaip ypatingos konceptualios praktikos originalumą nuo individualiojo ar grupinio originalumo kultivuojant tokią ypatingą praktiką, t. y. filosofijos originalumas skirtinas nuo originalumo filosofijoje. Antra, parodoma, kad originalumas filosofijoje yra nulemtas pamatinės filosofijos originalumo apibrėžties – abejojančios savigrindos ir jos apodiktinio rekursyvumo imperatyvo. Trečia, tvirtinama, kad trikdančią originalumo filosofijoje kriterijų gausą įveikia tik autentiško ir korektiško dalyvavimo filosofijoje kaip specifinėje teorinėje žiūroje matas, kuris savo ruožtu taip pat negali būti fiksuojamas vienareikšmiškai. Šia prasme Lietuvos filosofija yra originali ne tuo, kuo ji skiriasi nuo Vakarų filosofijos tradicijos, o tuo, kad ir kaip labai ji pajėgia joje būti autentiškai, t. y. atvirai bei nuoširdžiai, ir korektiškai, t. y. sutinkamai su esminiais diskursyviojo Vakarų filosofinio paveldo kanonais.

Pagrindiniai žodžiai: originalumas, metafilosofija, filosofijos specifika, Vakarų filosofija.

Griežtąja šio žodžio prasme originalumas kaip visiškai idėjų naujumas filosofijos istorijoje pasitaiko taip retai, kad jeigu į tyrimų sferą patektų tik originalūs griežtąja šio žodžio prasme dariniai, tuomet filosofijos istorija vargu ar apimtų net dešimtį paragrafų <...> Apskritai klausimas tik toks: ar laikyti kokį nors mąstytoją tik filosofinės tematikos „rašytoju“, teatkartojančiu tai, kas jau buvo kitų ištirta, ar jis iš tikrųjų mąstytojas, t. y. jis mąsto pats, o ne šiaip atrenka ištraukas iš kitų autorių darbų (Зеньковский 1989: 21).

Filosofas nėra kokios nors idėjų bendruomenės pilietis. Būtent tai ir paverčia jį filosofu (Wittgenstein 1981: 80).

Klausimo „Ar turime originalią filosofiją?“ svarba nėra tik nuotaikos ar kultūrinės konjunktyros reikalas, pagaunantis mūsų gyvenimus nuolat besikartojančios „ta-

patumo krizės“ akivaizdoje. Šį klausimą diktuoja ne tiek vienokie ar kitokie „kompleksai“, kiek vidiniai pačios filosofijos imperatyvai – negali korektiškai užduoti

* Straipsnis parašytas pranešimo, skaityto Lietuvos filosofų draugijos ir Vilniaus universiteto rengtoje konferencijoje „Filosofija Lietuvoje ir Lietuvos filosofija“ (2010 m. gegužės 7 d., Vilnius), pagrindu.

filosofinio klausimo nesvarstydamas to, kaip ir kodėl jį užduodi. Bet kokia filosofinė užklausa klausia pati savęs, kiek ir kaip ji pajėgi pagrįsti save pačią – kiekvienas filosofinis klausimas sykiu yra ir metafilosofinis tyrimas. Būtent filosofinio atsiskaitomybės – priedermės klausiti savęs, ar iš tiesų *klausi klausdamas*, – neišvengiamybė yra esminis mūsų filosofinės kultūros bruožas ir jos džiugesio bei liūdesio matas. Tai matyti iš šio straipsnio moto – žodžių, kurie buvo pasakyti 1948 m. teigiant rusų filosofijos savitumą ir atremiant oponentų tvirtinimus, esą ši tėra Vakarų filosofijos mėgdžionė ar geriausiu atveju – daugiau ar mažiau pavykusi parafrazė. Todėl ir ieškodami Lietuvos filosofijos originalumo klausiamo, sykis klausiamo klausdami, ir apie paties filosofavimo steigtį ir pobūdį.

Filosofijos originalumas. Filosofijos kaip specifinės teorinės žiūros originalumas bent jau Vakaruose nenuginčijamai tepriskirtinas graikams. Būtent jie „atrado“ ypatingą teorinę, t. y. kreiptą dievop, bendrabūvio formą. Iki šiolei esminės sąvokos, problemos ir galvojimo būdai arba stačiai (*explicite*) replikuojami, arba bemaž tiesiogiai (*implicite*) kildinami iš graikiškojo paveldo. Visos žinomiausios filosofijos enciklopedijos (SEP 2010; IEP 2010; REP 2010; GMEP 2006) sutartinai fiksuoja šio genetinio kodo pirmumą. Tai matyti iš to, kad Platonas ir Aristotelis iki šiol yra labiausiai minimi ir cituojami autoriai, svarbiausios filosofijos bei filosofinės skirtys (būtis, sąmonė, gėris, tiesa ir nuomonė, mikrokosmas ir makrokosmosas, esmė ir savybė etc.) taip pat yra graikiškos kilmės, o pamatiniai ir iki šiolei neišspręsti klausimai

(pvz.: „Ar pajėgiame pažinti save ir tikrovę? Kas yra esinys? Kas judėjimas, laikas? Ir kas yra pati filosofija?) irgi įtikinamai „žino“ savo kilmės versmę.

Todėl filosofijos *qua* filosofijos originalumo ar unikalumo klausimas – bent jau mūsiškuose Vakaruose – iš esmės laikytinas išspręstu. Nepaisant to, klausimų, kaip pridera, kyla ir čia. Filosofijos kaip ypatingos žiūros unikalumas pats savaime dar nereiškia, kad jos kultivavimas negali peržengti tokio unikalumo įtvirtinimo bei vidinės sklaidos ribų. Ir nors filosofinis buvimas gali turėti ir parafilosofinių funkcijų, pavyzdžiui, brėžti pamatinius asmeninio ir bendruomeninio gyvenimo prasmės kontūrus ir tokiu būdu laiduoti „būtiną“ simbolinę ir diskursyvią praktiką „santarą“ (Niznik 2006), tačiau, *contra* Niznik, tai nieku gyvu nereiškia, kad filosofija savo tapatumą tegali grįsti vien tokia ar kokia nors kitokia priederme (tarnyste ideologijai, teologijai, pedagogikai etc.).

Filosofijos „funkcionalumas“, t. y. jos reikšmingumas bendriausiame istorinio bendrabūvio kontekste, klostosi pareinamai nuo istorinės aplinkumos – pasitaikančių neišvengiamybių ir progų. Jis nėra nei būtina, nei pakankama filosofijos kaip ypatingos bendrabūvio praktikos apibrėžtis. Nebūtina, nes „filosofijos darymas“ gali būti nuosekliai afunkcionalus – filosofijos vertė gali būti atvirksčiai proporcinga jos naudai, nes „filosofija – net vadinamoji praktinė filosofija – niekada nebuvo praktiška. Pateisinti ar pagrįsti savo reikalingumą kokiais nors siaurais praktiniais matais ji negalėjo ir negali ne dėl kokių atsitiktinių savo trūkumų, bet iš principo, dėl pačios savo prigimties“ (Šliogeris 1996: 12).

Nepakankama, nes tokias funkcijas gali atlikti ir kitokios sąmoningai ar savaimiškai disciplinuotos bendrabūvio formos – paprotys ir įprotis, mada ir vėjus, pareiga ir nuolankumas etc.

Mano galva, mėgindami apčiuopti filosofinio galvojimo ypatingumą veikiau turėtume pritarti nuomonei, kad „Filosofinis diskursas <...>, nesvarbu, dogmatiškas ar skeptiškas, sistemiškas ar fragmentuotas, analitinis ar kontinentinis, gali būti artikuliuojamas tik išsprendžiant, bent jau implicitiškai arba numanomai, klausimą apie bendrąsias tokio jo paties artikuliuojimo sąlygas <...> filosofija save sankcionuoja vien pačia savimi: ji kartu sukuria ir savo ištarų erdvę, ir jos legitimavimo sąlygas“ (Cosutta 2006: 183). Skirtumą nuo kitų, nefilosofinių, diskurso formų lemia apodiktinis rekursyvos savigrindos imperatyvas, konstituojantis kiekvieną filosofinio išvokimo ir įprasminimo žingsnį. Tai nereiškia, kad kokių nors kitokių ypatingumo bruožų yra netekusios visos kitos diskursyvaus bendrabūvio formos arba kad pastarosios negali, esant reikalui ar pasitaikius progai, įveikinti ne jas, o būtent filosofinę specifiką lemiančius konceptualizacijos mechanizmus – tad unikalių arba originalių diskurso pavidalų gali būti daug, lygiai kaip mišrių, atkartojančių arba tik imituojančių.

Be to, filosofijos originalumo klausimo nereikėtų tapatinti su filosofijos genezės pasaulinės istorijos kontekste problema. Galimas dalykas, kad turime pripažinti kitas ir net smarkiai kitokias, pirmiausia Indijos ir Kinijos, filosofines tradicijas. Tačiau pats savaime jų buvimas Vakarų filosofijos originalumui grėsmės nekelti – juk pasaulyje gali būti ne viena vienintelė

abstraktaus ir disciplinuoto mąstymo tradicija. Be to, kadangi viską „filosofiškai“ tebemaštome išsipykę į graikus, kitaip nei savo akimis negalime matyti ir jų. Galime išvelgti tik jų kitybę, taip tik dar kartą patvirtindami savosios nepakartojamumą. Todėl iki šiol kelių skirtingų filosofinių tradicijų klausimas tebėra karštai svarstomas ne tik specializuotose indologijos ir sinologijos studijose, kruopščiai fiksuojančiose jų principinį kitoniškumą, bet ir įvairiuose viešybės diskursuose – pastarieji taip pat dažniausiai Rytuose ieško to, ko pasigenda Vakaruose. Būtent dėl to ir ieško.

Bene ryškiausias arba bent jau skandalingiausias pavyzdys, liudijantis neabejotiną Vakarų filosofijos originalumo buvimą, svarbą ir dėl jo vykstančias batalijas, – 1992 metų įvykiai, kuriuos J. Derrida pavadino Kembridžo byla (*Cambridge Affair*). Keliasdešimt garsiausių universitetų analitinės filosofijos profesorių iš dešimties pasaulio šalių pasirašė viešą kreipimąsi, adresuotą *The Times* redaktoriui, kuriame primygtinai reikalavo, kad J. Derrida nebūtų suteiktas Kembridžo universiteto garbės daktaro vardas, nes jo darbai esą nepriskirtini filosofijai ir neatitinka jos akademinų standartų (pasirašiusiųjų tarpe nebuvo nė vieno, dirbančio pačiame Kembridže). Ir nors galų gale balsuojant didele balsų persvara šis vardas jam buvo suteiktas, tokia įvykių raida sukėlė nemenką šurmulį.

J. Derrida reakcija itin raiškiai parodo Vakarų filosofijos kaip ypatingos, tačiau vieningos ir tęstinės, nuolat save grindžiančios teorinės žiūros praktiką: „Atsakymas į klausimą, kas gali būti vadinama „filosofija“ visuomet buvo itin svarbus

filosofijai, tai jos šerdis, jos steigtis, jos gyvavimo principas. Kadangi <...> mano darbai neturėtų prasmės be tiesioginių, nuolatinių ir sisteminių nuorodų į Platoną, Aristotelį, Descartes'ą, Kantą, Hegelį, Nietzsche'ę, Husserlį, Heideggerį ir kitus (kanonizuotus ar ne) autorius <...> tie, kurie nori paneigti, kad mano darbai yra „filosofija“ turi ieškoti argumentų kitur. Tai jų, o ne mano problema“ (Derrida 1992: 410–411). Ir tokia ištikimybė tūkstantmečiai tradicijai nuskambėjo iš ją nuosekliai „dekonstruojančio“ metro lūpų!

Žvelgiant retrospektyviai, ši „byla“ yra moderniosios filosofijos raidą nulėmusios takoskyros tarp tikslųjų ir humanitarinių mokslų tęstis – tiksliau, tradicinio epistemologinio klausimo apie žmogiškojo žinojimo pobūdį, ribas ir reikšmę. Liberaliame pasaulyje šią prieštarą 1959 m. išgarsino C. P. Snow savo paskaitoje „Dvi kultūros“ (Snow 1960), o Sovietų imperijoje ji buvo gerai žinoma kaip „fizikų ir lyrikų ginčas“. Tačiau, nepaisant kai kada pratrūkstančio net ir atviro priešiško, abi filosofinės „kultūros“ save suvokia kaip pačias tikriausias graikiškojo paveldo tesėjas, taip tik dar kartą patvirtindamos nenutrūkstamą Vakarų filosofijos vienį ir originalumą.

Originalumas filosofijoje. Originalumas filosofijoje kaip tokią specifinę graikiškojo paveldo žiūrą temizuojantis „atvejis“, vėlgi – bent jau Vakaruose – laikytinas pajėgumu joje *tikrai buvoti*. O tai reiškia buvoti, viena, *autentiškai*¹, t. y. atvirai sa-

varankiškai ir, kita, *atidžiai deramai*, t. y. taip, kaip to reikalauja ši graikiškoji filosofinio paveldo žiūra. Turi sakyti senus žodžius naujaip arba „kalti“ naujus žodžius senaip. Jie gali ir net turi prieštarauti *hic et nunc* esamam žodynui, tačiau priderėti jo papildymo (kartu ir jį paneigiant) logikai. Tad galų gale turi kalbėti filosofine kalba, kurios nesirenki ir negali rinktis net ir tuomet, kai ją svariai peiki, keiti ar atmeti.

Iš čia – kiek liūdnokas M. Buberio *imago mundi nova imago nulla!* Juk tokia ištikimybė susiklosčiusiai filosofinės praktikos tradicijai neabejotinai suvaržo genialaus naujumo užmojų. Iš tiesų, „originalumas filosofijoje dažnai yra ne naujos išvalgos, o išaiškinimas to, kas anksčiau buvo neaišku“ (Hare 1982: 9). Ir šie žodžiai pasakyti tyrinėjant ne šiuolaikinę, bet

sąvokos vartoseną: iš tiesų, jeigu ši kategorija suprantama kaip egzistencialas, t. y. kaip vienokio ar kitokio egzistencializmo diskurso filosofema, *in puncto puncti* žyminti unikalau neredukuojamo individo buvimo arba net individualios ir neredukuojamos būties būdą ar faktą, tuomet tokia „autentiškumo“ vartoseną būtina apima jau genijaus estetikoje įveiktas „genialumo“ konotacijos. Sykis taip, straipsnio argumentacija pakliūva į neleistinas *lapsus mentis* žabangas. Tačiau, kaip matyti iš paties straipsnio ir kaip buvau pabrėžęs ir konferencijoje, „autentiškumo“ kategorija mano vartota ne kaip specifinė egzistencinės filosofijos kategorija, o įprastine reikšme, t. y. taip, kaip šį žodį apibrėžia žodynai: „autentiškas“ kaip „atitinkantis tikrąjį, tikras, paremtas pirmuoju šaltiniu“ (žr. 2001 m. „Fotonijos“ elektroninę Valerijos Vaitkevičiūtės, Tarptautinių žodžių žodyno“ versiją) ir ypač kaip „nekeliantis abejonių, kilęs iš pirmųjų šaltinių“ (žr. elektroninį Lietuvių kalbos žodyno (t. I–XX, 1941–2002) variantą – <http://www.lkz.lt>; 2010.04.01). Kitaip sakant, „autentiškumas“ čia tereiškia savarankišką, neveidmainišką, nuoširdžią ir vienoką ar kitokiu mastu sąmoningą filosofuojančiojo laikyseną – laikyseną, kaip tai pabrėžta šios pastabos pastraipoje, „atidžiai deramai“ paisyti nusistovėjusios Vakarų filosofinio diskurso praktikos (konferencijoje buvau pasakęs, kad čia labiau pritiktų „kalbos žaidimo“, o ne egzistencializmo ontologizuojamos individualumo kategorijos analogija).

¹ *Pastaba.* Šio straipsnio pagrindu buvo skaitytas pranešimas 2010 m. konferencijoje „Filosofija Lietuvoje ir Lietuvos filosofija“. Įvykusioje diskusijoje Vytauto Rubavičiaus pastangomis aptarta „autentiškumo“

antikos filosofiją, kai, regis, tikrai buvo pasakyta mažiau, negu prikalbėta nūdien.

Tačiau linksma, kad šis filosofinis nulis aritmetiniam nuliui tikrai nėra lygus. Gal dėl to mūsiškasis filosofavimas nuo pat pradžių neatimamai susilydęs su ironija (regis, tai bene geriausiai viešojoje erdvėje pripažįstamas filosofijos bruožas, ką liudija jau graikuose išplitusi pejoratyvinė ir anekdotinė filosofijos recepcija prasidėjusi dėl žioplumo įpuolus į šulinį pačiam Taliui, kai jis atsidėjęs mąstė žvaigždes). Filosofinio, neva „nulinio“, originalumo gali siekti pats arba bent jau apsimesti nuoširdžiai jo siekiantis. Kokie prasmingo siekio ar seklios pretenzijos sėkmės kriterijai? O taip, išties abejotini! Bet tokios abejonės reikalauja mūsiškojo filosofavimo tradicija, kurią steigia nuosekliai agoniška filosofinio bendrabūvio įvairovė: ji ne tik nevensia, bet ir širdingai geidžia kitokybės. Ir sykiu tegu ir abejotini kriterijai vis tiek būtini, nes ši tradicija lygiai taip pat griežtai reikalauja kuo aiškiau pamatomo originalumo net ir vis labiau besiplėtodama deindividualizuotais mokyklų ir kitų kolektyvinių darinių pavidalais.

Todėl gviešdamasis originalumo tegali būti nuosekliai neoriginalus kaip esantis filosofijoje ir lygiai taip nuosekliai originalus kaip tam tikru būdu joje esantis. Arba: žaisk tik pagal taisykles jų laikydamasis ir tuo pat metu jų kruopščiai nepaisydamas! Tai pats tikriausias imperatyvas – tikriausias, nes liepia tik tai, ką ir tegalima vien liepti. Grynasis „liepinys“: būk kitaip, bet tik taip, kaip jau esi norėdamas taip, kaip esi, nebūti!

Originalumo filosofijoje, lygiai kaip ir pačios filosofijos originalumo, kriterijų

gausą lemia ne tik tai, kad stokojame aiškumo, kurį ar kuriuos pasirinkti. Neaišku, ar šie endemiškai filosofiniai „originalumo filosofijoje“ kriterijai yra, kad ir apčiuopiami, išties tinkami. Gal tai tiesos atodanga? Tačiau tuomet turime teigti arba „matriošku“ tipo pažangą, kuriai prieštarauja agonistinė filosofijos prigimtis, arba rasti adekvatų pačios tiesos supratimą, kas taip pat, bent jau tol, kol filosofija tebegyvuoja esamu pavidalu, nėra pamanoma. Gal tai mada ar populiarumas, matuojamas citavimo indeksais ar šiaip meritokratinium žinomumu, kaip tai nutiko Sokratui? O gal dora, prievarta, galia? Gal tai platoniškasis grožio, tiesos ir gėrio lydinys? Kitaip saktant, klausimas apie originalumą filosofijoje pats yra ir klausimas apie filosofijos *per se* originalumą – gal todėl jo neišvensia net ir tie mąstytojai, kurių koncepcijų turinio ir reikšmės bent jau iš pirmo žvilgsnio tikrai nelemia originalaus buvimo filosofijoje svarstymai.

Toki neišvensiamą rūpestį įtikinamai liudija kad ir L. Wittgensteino filosofijos pavyzdys, fiksuojamas ne vieno jo filosofinio palikimo tyrinėtojo: „Wittgensteinas buvo susirūpinęs, tiesiog apsėstas savo santykio su kitais filosofais. Jį kankino mintis, kad jis viso labo tėra atkartojantis ir gabus mąstytojas, o ne kūrybingas ir originalus genijus kaip kad Schopenhaueris“ (Weiner 1992: 19). Wittgensteino manymu, „genialumas yra esmingai susietas su būdo stiprybe ir drąsa <...> tad originalumas yra dorinė savybė“ (Peters, Burbulis 1999: 159–160). Maža to – jis sakė ne tik tai, kad „Etika ir estetika yra viena“ (Wittgenstein 1979: 77), bet ir kad „Tai, kas yra Gėris, yra ir Dieviška. Tai, kad ir kaip būtų

keista, apibendrina mano etiką“ (Wittgenstein 1980: 5). Tad gal iš tiesų originalumo filosofijoje kriterijus yra dieviškas doras grožis *a la* Wittgenstein? Ypač jeigu iš tiesų originalumas filosofijoje, kaip ir pati filosofija, yra anapus intersubjektyvumo teritorijos: „Filosofas nėra kokios nors idėjų bendruomenės pilietis. Būtent tai ir paverčia jį filosofu“ (Wittgenstein: 1981: 80).

Nekelia abejonių tik tai, kad tokie originalumo ar filosofinio genialumo kriterijai patys yra specifiskai filosofiniai. Jie priklauso nuo to, kokios bendriausios ontologinės ir epistemologinės nuostatos eina jų formulavimo pagrindu ir būtent todėl yra *ex definitio* ginčytini kitokių bendriausių nuostatų kontekste. Štai, pavyzdžiui, iki pat Renesanso genialumas nebuvo suvokiamas kaip individuali asmenybės unikalumą žyminti savybė, nusakanti meninės kūrybos potencialą, iki pat iki XIX a. jis nebuvo siejamas su moksline veikla. Nebuvo, nes to daryti neleido bendresnės būties, žmogaus ir pažinimo sąrangą nusakančios filosofinės nuostatos: vienu atveju tikrasis kūrybiškumas tebuvo laikomas vien Dievo savastimi, kitu – mažomas ne kaip gebėjimas išvelgti objektyvią tiesą, o kaip specifinė spontaniška galia savaip išreikšti pajautas ir išvalgas. Galime sakyti, kad filosofinio ir sykiu mokslinio genialumo, arba radikalaus originalumo, tėvas buvo G. Hegelis, kuris teigė, priešingai nei I. Kantas, kad genialumo pagrindu eina ne spontaniškas žaismas, suteikiantis žmogaus būčiai tvarkingumo, o universalioji Absoliuti Dvasia, apodiktiškai diktuojanti savo refleksyvios raiškos logiką ir pavidalus.

O gal, kaip kad dažnai manoma mūsų „post-epistemologiniais“, „post-vertybiniais“

ir kitaip „post-post“ moderniaisiais laikais, filosofijos originalumo kriterijus viso labo tik šiuolaikiškas vylius, slepiantis savąjį nebuvimą – įkyriai save brukantis simuliakras? Tuomet taip ir derėtų tarti: cituojamumas, teisingumas, populiarumas, galingumas, gudrumas, miklumus, apgaulė, vylius etc.

Be to, tokia kriterijų gausa nėra baigtinė aibė. Ji visuomet gali būti papildyta ir net yra *de facto* nuolat plečiama. Lemtinga tai, kad toks papildas performatyvus – jis ne tik postuluoja naująjį originalumo matą, bet ir jį tokiu postulavimu įvykdo, t. y. pritaiko ar, dar tiksliau, prisitaiko *ad se ipsum*. Tai dar labiau sunkina filosofijos originalumo kriteriologijos, kuri būtų ir adekvati, ir endeminė, paieškas. Tačiau sykis tarsime, kad ieškotini ne endeminiai, o egzogeniniai, t. y. parafilosofiniai, matai, ar nebus taip, kad *volens nolens* pripažinsime principinę ne tik originalumo filosofijoje, bet ir filosofijos originalumo kriterijų nebūtį? Bet ir pasirinkę tokį kelią neištrūksime iš filosofinės abejonės gniaužtų – net ir filosofinės specifikos paneiga yra filosofinė, t. y. paneigia save pačia kaskart tvirtinama filosofinės žiūros neišvengiamybę: teiginsys, kad prasmė stokoja prasmingumo, pats yra arba prasmingas, arba beprasmiškas. Bene ryškiausias tokio neigiančio teigimo pavyzdys – R. Rorty filosofinės kompetencijos, t. y. filosofijos kaip ypatingos – visų pirma epistemologinės – žiūros, radikali kritika (Rorty 1979). Tačiau ir ši „edifikuojančios post-filosofijos“ koncepcija ne priartino epistemologinių svarstymų pabaigą, o atvirkščiai, paskatino jų tolesnę raidą – į neva žlugusios mokslo analitikos vietą pretenduoja net ir „mokslo hermeneutika“,

kurioje remiantis R. Rorty kritika nuosekliai atgaivinama filosofinės žiūros specifika „silpnojo fundamentizmo“ pavidalu (Ginev 1997: 26).

Lietuvos filosofijos originalumas ir originalumas filosofijoje. Todėl Lietuvos filosofija, kaip ir Anglijos ar Australijos, yra oksimoronas pirmąją – filosofijos originalumo – prasme. Oksimoronas, nes mūsų kraštas, būdamas civilizacijos pakraštyje, į ją – bent jau kol kas – menčiau įlieja, nei įsilieja. Jeigu taip, t. y. jeigu Lietuvos filosofija yra Vakarų filosofijos pavidalas, net ir klausti, kokia yra Vakarų filosofija pasirėmus vien Lietuvos filosofijos istorinėmis ar dabarties lytimis, būtų *ad minimum* šališka. *Ad maximum* – kvailystė, arba oksimorono verta priešara: yra arba Lietuvos, arba Vakarų filosofija. Arba: jeigu ir filosofijos mūsųose esama ir testuojame oksimoro, – turime Vakarų filosofiją Lietuvoje, sykis turime.

Ir kartu Lietuvos filosofija palieka vienintelė savastis antrąją – originalumo filosofijoje – prasme. Vienintelė savastis, nes skiriamąsias, t. y. originaliąsias, filosofinio buvimo charakteristikas lemia netarpiškos, o todėl visuomet įsmeintos patirties autentiškumas. Esama ir pas mus tų, kurie „daro“ filosofiją paisydami jos „kodėl ir kaip“ paliktis. Jau vien todėl, kad Vakarų filosofijos kitaip ir neišmanoma „daryti“.

Galime svarstyti, ar originalusis Lietuvos filosofinis buvimas visų pirma yra įsiklausymas į duotį: ženklą, daiktą, aplinkumos betarpystę, lemtį ar pasmerktį. Kita vertus, visa tai gali ir jau buvo įvardyta nuo seno žinomais ir pas mus vis čiuopamais pavidalais. Ar ne į daiktą ir į tikrumą žvel-

gė vis naujaip nustebdami graikai? Ar ne prasmės esamybėje apčiuopods, jos buvimo ir, kas svarbiausia, jos užduoto suteikimo ar atsirasties tikrumo ieškojo tie, kuriuos laikome modernybės šaukliais? Nuo jų iki Lietuvos, kaip nuo graikų iki jų – ne milžiniškas šuolis, o tik apdairus žingsnis, antraip ne tik nesuvoktume, kiek toli esame nužengę, bet ir kur prasidėjo mūsų kelionė.

Tad klausdami apie lietuviškosios filosofijos originalumą tikrumoje visuomet klausiamo apie Vakarų filosofijos buvimą ir jos pavidalus Lietuvoje ar lietuvybėje. Ir jeigu tokiu buvimu neabejojame, negalime abejoti ir Lietuvos filosofijos originalumu – tegalime svarstyti tokio originalaus buvimo filosofijoje mastą ir vienokią ar kitokią jo mainą.

Be to, ne bet koks originalumas *per se* būtinai reikalingas ypatingų gabumų – padaryti ką nors, kas dar nebuvo padaryta ar, tiksliau, nebuvo žinomai padaryta arba laikoma žinomai nepadaryta, galime neturėdami nei didelio proto, nei talento. Kai kada netgi atvirksčiai: „Unikalumą laiduojantis originalumas, paverčiantis dalyką vertinga preke, vargu ar yra reikalingas ypatingų gabumų, jis gali reikšti tik rezervuotą automobilio registracijos numerio skaičių ir raidžių seką“ (Monk, 2003). Iš tiesų, vargu ar talentingas ir protingas asmuo gais laiką ir švaistys išteklius vien tam, kad padarytų „ką nors kitoniškai, kad ir nežmoniškai“ – tai veikia kvailybės ir tuštybės, o ne neįlygstamo originalumo žymuo.

Ir apibendrinantys paklausimai užsklandai: Ar šis straipsnis yra ganėtinai – jame apibrėžta prasme – originalus? Ar jis byloja naujo paragrafo mūsų filosofijos

jos istorijoje atsklandą? Abejotina. Bet ar abejotina tik dėl to, kad tai, kas jame pasakyta, jau kada nors galbūt ir net tikėtina buvo išarta ar numanyta? O gal abejotina ne tik ar net ne tiek dėl to? Gal tokio originalumo matas turėtų būti paties sakymo nuoširdumas, jo autentiškumas, o ne paviršybė – je pamatomas žodingas turinys? Todėl privalu klausti dar bendriau: ar iš tiesų visada valiojame važelioti tai, ko ir kaip klausiamė? Ar tikrai gerai žinome, ko ir kaip klausiamė? Ar, atvirksčiai, esame vedami tik nuovokos ar net vien aklos inercijos? Galbūt net ir klausdami to, kas juntamai nerūpi, – sykis iš tikrųjų buvo klausta deramai, t. y. remiantis tradicijos padiktuotais standartais, – vis tiek klausiamė autentiškame

rūpestyje net ir to dorai nesuvokdami? Taip, labai tikėtina. Nes Vakarų filosofijos originalumas stipresnis už originalaus buvimo joje sąlygas ir formas, t. y. mūsų kultivuojamas filosofinis paveldas (žinoma, sykis jį kultivuojame!) nusako būtinąsias ir steigiančias, t. y. transcendentalines, originalaus filosofinio buvimo sąlygas.

O sykis taip, gal Lietuvos kaip liūdnojo mašlaus Rūpintojėlio rūpestis savuoju susipratimu ir yra pati tikriausioji visos Vakarų filosofijos savastis? Tikėkimės ir vilkimės arba ne, arba dar kaip kitaip – tėra svarbus vien klausinėjimo lemtumas (filosofijos originalumas) ir jo nuspręstas paklausimo būdas (originalumas filosofijoje).

LITERATŪRA

Cossutta, F. 2006. Philosophy as Self-Constituting Discourse: The Case of Dialogue, in *Philosophy and Rhetoric*, vol. 39, no. 3, p. 181–207.

Derrida, J. 1995. *Honoris Causa: 'This is also extremely funny'*. 1992 interview with the editors of The Cambridge Review, trans. Marion Hobson and Christopher Johnson, in *Points ... Interviews 1974–1994*. Stanford: Stanford University Press, p. 399–421.

Ginev, D. 1997. *A Passage to the Hermeneutic Philosophy of Science*. Amsterdam/Atlanta: Rodopi.

GMEP. 2006. *Encyclopedia of Philosophy*. 2nd ed. Ed. D. Borchert. Thomson Gale, Macmillan Reference USA.

Hare, R. M. 1983. *Plato (Past Masters)*. Oxford: Oxford University Press.

IEP. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*; 2010.03.27: <http://www.iep.utm.edu>.

Milosavljević, L. 1999. The Purpose of Philosophy in the Splendor of Anecdotes, *Philosophy and Sociology*, vol. 2, no. 6/2, p. 213–216.

Monk, J. 2003. The Myth of Originality. In: John Monk, and Rolf Hughes, eds. *Hybrid Thought*. Milton Keynes, UK/Stockholm, Sweden: Department of Telematics, in conjunction with Metamorpho-

sis, Centre for Writing and Performance Research, p. 9–39.

Niznik, J. 2006. *Arbitrariness of Philosophy: an essay on metaphilosophical functionalism*. Aurora (Colo), The Davies Group Publishers.

Peters, M. & Burbules, N. 1999. *Wittgenstein, Styles, and Pedagogy*, in Peters & Marshall (eds). *Wittgenstein: Philosophy, Postmodernism, Pedagogy*. Westport: Bergin & Garvey, p. 152–174.

REP, 2010. *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (REP Online 2.0); 2010.03.27: <http://www.rep.routledge.com>.

Rorty, R. 1979. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press.

SEP, 2010. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Principal editor E.N. Zalta, The Metaphysics Research Lab Center for the Study of Language and Information, Stanford University; 2010.03.27: <http://plato.stanford.edu>.

Šliogeris, A. 1996. *Transcendencijos tyla*. Vilnius: Pradai.

Snow, C. P. 1960. *The Two Cultures and the Scientific Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.

Weiner, D. *Genius and Talent: Schopenhauer's*

Influence on Wittgenstein's Early Philosophy. London & Toronto, Associated University Presses, 1992.

Wittgenstein, L. 1980. *Culture and Value*. Chicago, University of Chicago Press. Cituota iš: Past Masters. *The Collected Works of Ludwig Wittgenstein*. Electronic edition. ISBN 978-1-57085-203-9.

Wittgenstein, L. 1979. *Notebooks 1914–1916*. Oxford: Basil Blackwell. Cituota iš: Past Masters.

The Collected Works of Ludwig Wittgenstein. Electronic edition. ISBN 978-1-57085-203-9.

Wittgenstein, L. 1981. *Zettel*. Oxford: Basil Blackwell. Cituota iš: Past Masters. *The Collected Works of Ludwig Wittgenstein*. Electronic edition. ISBN 978-1-57085-203-9.

Зеньковский, В. В. 1989. *История русской философии*. Париж, YMCA-PRESS.

ORIGINALITY OF AND IN PHILOSOPHY: LITHUANIA AND THE WORLD

Marius P. Šaulauskas

S u m m a r y

The search after the specificity of original Western philosophy lies at the bottom of the metaphilosophical debate from its very incipience. In the last century, given the rapid and overwhelming proliferation of varied philosophical discourses and growing multitudes of professionals, we also face another formulation of the old question. It pertains to the originality within our philosophical tradition, and perhaps it also determines the value of these many proliferations itself. Thus, *first*, the article claims that *originality of philosophy* should be carefully distinguished from *originality in philosophy*, i.e. that we should draw a line between originality of the definite conceptual praxis and the individual or collective originality of a concrete way it is cultivated. *Second*, originality in philosophy is constituted by the basic characteristics of the originality of philosophy, which are posited as

a twofold imperative of questioning foundationism and apodictic recursiveness. *Third*, the perplexing abundance of originality criteria could be reduced by the principle of authentic and appropriate participation in the available philosophical discourse, even though this principle itself cannot be applied univocally and settled once for all. From this perspective, the originality of Lithuanian, like of any other, national Western philosophy consists not in its deviance from the traditional mode of discourse, but in its potential to partake in it both *authentically*, i.e. openly and sincerely, and *appropriately*, i.e. in a strict correspondence with the basic imperatives of the still ongoing discursive praxis.

Keywords: originality, metaphilosophy, specificity of philosophy, Western philosophy.

Iteikta 2010 05 10